

Nr 354.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.; given Stockholms slott den 29 maj 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss:

I skrivelse den 21 april 1942 ha *fullmäktige i riksbanken* hemställt, att riksbanken måtte för tiden från och med den 1 juli 1942 till och med den 30 juni 1943 befrias från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse. Fullmäktige i riksgäldskontoret ha, efter remiss, tillstyrkt bifall till denna hemställan.

I en särskild till nämnda framställning anknuten skrivelse ha bankofullmäktige vidare behandlat frågan om riktlinjerna för den statliga penningpolitiken. Härvid erinra fullmäktige till en början om sin skrivelse den 21 november 1941, vari framhölls, att kreditmarkna-

dens utveckling under de närmast föregående månaderna hade visat hän på vissa risker i dåvarande situation. Efter att ha konstaterat, att en del av de åtgärder, vilka då föreslogos i syfte att uppsuga de överskottsmedel som funnos på penningmarknaden och motverka tillförseln till marknaden av ytterligare medel, numera genomförts eller vore föremål för utredning, anföra fullmäktige:

Läget på penning- och kreditmarknaden har under de senaste månaderna trots betalningarna på försvarslånet icke undergått någon mera avsevärd förändring; utvecklingstendenserna äro i stort sett desamma som när fullmäktige i nyssnämnda skrivelse angåvo sin ståndpunkt. På varumarknaden har ytterligare prisstegringar av i vissa fall avsevärd omfattning inträffat. I den mån dessa varit av säsongmässig natur, vilket i viss utsträckning torde ha varit fallet, är det angeläget att en av ändrade säsongförhållanden betingad sänkning får göra sig gällande. Den inriktning av den allmänna ekonomiska politiken, som fullmäktige i skrivelsen förordade, torde fortfarande böra bibehållas, och strävandena att bekämpa prisstegringstendenserna med all kraft fullföljas.

Fullmäktige upptaga därefter till behandling frågan om den allmänna pris- och lönepolitiken. Fullmäktige ville ånyo betona angelägenheten av att en restriktiv pris- och lönepolitik fördes. Särskilt borde de i fullmäktiges yttrande den 11 april 1942 om skatteberedningens förslag till krigskonjunkturskatt för år 1942 framförda betänkligheterna ur penningpolitiska synpunkter mot kompensationsförfarandets utsträckning till nya områden beaktas. Fullmäktige, som vore väl medvetna om de svårigheter, som mötte på ifrågavarande område, ville understryka, att en fortskridande prisstegring i rådande försörjningsläge blir en oundviklig följd om ytterligare anspråk från producenter eller konsumenter på dyrtidskompensation tillmötesgås.

Mot bakgrunden av de erfarenheter, som vunnits under de senaste månaderna, ha fullmäktige funnit anledning att särskilt uppmärksamma vikten av effektiva åtgärder för att främja det *e n s k i l d a s p a r a n d e t*. Beträffande motiven för ett ökat sparande anföra fullmäktige:

En intensifierad sparverksamhet är önskvärd icke blott, såsom huvudsakligen betonats i samband med försvarslånekampanjerna, för att tillföra staten medel till bestridande av de extraordinära utgifterna. Oberoende av de krav på ökat sparande, som den statsfinansiella situationen ställer, giver hänsynen till den penningpolitiska och allmänt ekonomiska utvecklingen anledning att starkt betona angelägenheten av att åtgärder för att främja sparandet vidtagas.

Förhållandet mellan de totala inkomsterna inom landet och de för konsumtion tillgängliga varorna har hittills utvecklats och kan så länge kriget varar förutsättas komma att utvecklas på ett ogynnsamt sätt. Å ena sidan visar den totala inkomstsumman, bland annat genom dyrtidskompensationer och genom de stegrade statliga utbetalningarna, en tendens att ökas, även om läget för vissa befolkningsgrupper försämrats. Å andra sidan blir varutillgången knappare till följd av den fortsatta avspärrningen från stora utländska marknader samt förbrukningen av reservlager. De svårigheter att hålla den allmänna prisstegringen tillbaka, som härigenom uppstå, kunna i stor utsträckning mildras om allmänheten genom ett ökat frivilligt sparande av-

står från att använda en del av sina inkomster till att efterfråga konsumtionsvaror.

Även för att motverka de ogynnsamma verkningarna av det ianspråktagande av kapitalmedel från statens sida, som utbyggandet av försvaret nödvändiggjort, är ett ökat sparande önskvärt. Produktionen för fyllandet av försvarets behov har i stor utsträckning trätt i stället för den framställning av kapitalvaror, som är nödvändig för vidmakthållandet och utbyggandet av landets utrustning med produktionsmedel. För att vid sidan av försvarsproduktionen bereda erforderlig plats åt bostadsbyggandet och den investeringsverksamhet, vilken är en förutsättning för att en försämring av landets produktionsresurser på längre sikt skall kunna undvikas, kräves, om mera vittgående tvångsåtgärder ej skola behöva tillgripas, ett mera omfattande, enskilt sparande.

Vad angår riktlinjer för ett intensifierat arbete för ökad sparverksamhet uttala fullmäktige, efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret och efter att ha konstaterat att intresse för ett realiserande av de av fullmäktige framlagda förslagen förefinnes hos affärsbanker, sparbanker, postsparbanken samt vissa andra penninginstitut:

För att åstadkomma den ökning av sparandet, som sålunda i nuvarande situation ter sig som ytterst angelägen, är det enligt fullmäktiges mening erforderligt, att affärsbanker, sparbanker, postsparbanken och övriga penninginstitut stimuleras till att i stegrad grad arbeta för ett ökat sparande. Fullmäktige anse att den propaganda, som från penninginstitutens sida bör bedrivas, närmast bör inriktas på att förmå den enskilde till att genom ökat sparande nå vissa konkreta, för honom aktuella sparmål samtidigt som den klargör, att det nya sparandet kommer det allmänna tillgodo och är ett bidrag till finansieringen av bl. a. försvarsutgifterna eller nyttiggöres i det svenska näringslivet och alltså är av betydelse för utvecklingen av vårt försörjningsläge på sätt fullmäktige ovan antytt.

Med den uppläggning och utformning av sparpropagandan, som här föreslagits, förefaller det naturligt att de sparformer, som kunna komma ifråga, nära anknytas till de redan existerande. De vanliga sparräkningarna torde — vid sidan av de redan inarbetade sparobligationerna — sålunda vara den mest ändamålsenliga sparformen, varvid dock en viss bindning av insättningarna är önskvärd. För att markera detta sparandes samband med tillgodoseendet av de statliga medelsbehoven bör vidare övervägas, huruvida de insatta beloppen icke kunde föras över särskilda konton för att på ett direkt och för allmänheten lättförståeligt sätt ställas till statens förfogande.

Såsom lämpliga sparmål torde allmänt sett kunna angivas bosättning samt anskaffande av egna hem eller andra bostäder. Uppmaningen att spara medel erforderliga för yrkesutbildning och yrkesutrustning bör kunna påräkna intresse. I anslutning till skatteförmedlingsverksamheten bör möjlighet kunna öppnas för avsättningar till kommande skatter. Även sparande för ålderdomsförsörjning samt i syfte att bereda trygghet mot sjukdom och för efterlevande torde kunna komma ifråga i detta sammanhang. För att uppmuntra dylikt sparande kunna övervägas vissa former för begränsade statliga bidrag, exempelvis bosättnings- eller bostadsbidrag, som komplettera till den egna sparinsatsen. En på detta sätt anordnad sparpropaganda skulle enligt fullmäktiges mening vara av värde också därigenom att den i anknytning till de skilda individernas egna intressen skulle föranleda dem till ökad förtänksamhet vid handhavandet av sina privatekonomiska angelägenheter.

Det kan enligt fullmäktiges mening även tänkas ändamålsenligt att i sparpropagandan antyda omfattningen av det individuella sparande, som man anser önskvärt att åstadkomma. Härvid kan exempelvis framhållas, att de ökade inkomster, som på grund av kristiden kommit olika grupper till del, i stor utsträckning böra sparas i stället för att användas för den löpande konsumtionen. Vidare kan övervägas, huruvida icke en uppmaning att spara en viss procentuell del av inkomsten, såsom i vissa fall skedde i samband med agitationen för tecknandet på det första försvarslånet, kunde vara lämpligt. En dylik propaganda torde dock böra uppläggas med en viss försiktighet med tanke på de befolkningsgrupper, särskilt barnrika familjer, som i nuvarande läge icke äro i stånd att göra några nämnvärda sparinsatser.

I skrivelsen den 21 sistlidne november uttalade fullmäktige angående ränteläget, att man under då rådande förhållanden icke borde räkna med en fortsatt sänkning av räntorna. Å andra sidan ansågo fullmäktige icke att en räntestegring skulle ha en sådan verkan att den kunde anses vara penningpolitiskt motiverad. Beträffande denna fråga framhålla fullmäktige i sin nu avgivna skrivelse, att den åsyftade räntestabiliseringen hade avsett att giva en fast utgångspunkt för en mera restriktiv politik på penning- och kapitalmarknaderna. Ränteutvecklingen hade blivit den av statsmakterna eftersträfvade. Enligt fullmäktiges åsikt vore det olämpligt att nu genomföra en räntereduktion för obligationerna ned till en ny, lägre nivå, vilket icke borde hindra att mindre, av marknadsläget motiverade fluktuationer omkring det nuvarande ränteläget tillätes.

Statens priskontrollnämnd, som anmodats avge utlåtande över fullmäktiges skrivelse angående penningpolitiken, i vad avser frågan om prispolitikens utformning, har till en början lämnat en jämförande redogörelse för prisutvecklingen under innevarande och föregående år och i samband därmed uttalat sig om den sannolika prisutvecklingen under den närmaste tiden:

Prisutvecklingen under den hittills gångna delen av innevarande år synes ha utmärkts av en prisstegring, som varit något starkare än den under de tre sista kvartalen under 1941. Uppgången i *kommerskollegii partiprisindex* mellan december 1941 och mars 1942 motsvarar en stegring av ungefär 0.9 procent per månad. Till jämförelse må här nämnas, att uppgången under tiden mars—december 1941 utgjorde blott omkring 0.6 procent per månad. Då den genomsnittliga stegringen sedan krigsutbrottet utgör omkring 2 procent per månad och tiden närmast efter årsskiftet normalt brukar förete något större variationer i priserna än andra delar av året, är utvecklingen under början av innevarande år icke alltför oroande. Prisstegringen är sålunda väsentligt mindre än de båda närmast föregående åren. Kommerskollegii partiprisindex har under första kvartalet de tre senaste åren utvisat följande utveckling:

	Indextal Dec.	(1935=100) Mars	Procentuell stegring
1939/40	132	140	6.1
1940/41	160	169	5.6
1941/42.....	179	184	2.8

För riksbankens konsumtionsprisindex är utvecklingen följande:

	Indextal Dec.	(Aug. 1939=10) April	Procentuell stegring
1939/40.....	105.8	111.5	5.4
1940/41.....	122.7	131.4	7.1
1941/42.....	138.3	142.4	3.0

Socialstyrelsens levnadskostnadsindex visar en liknande utveckling:

	Indextal 1 jan.	(1935=100) 1 april	Procentuell stegring
1940	114	119	4.8
1941	130	140	6.9
1942	145	151	3.9

Uppgången i socialstyrelsens levnadskostnadsindex är till en del förorsakad av ökade skatter. Icke mindre än halva stegringen under första kvartalet 1941 sammanhänger härmed, främst beroende på den allmänna omsättningskatt, som infördes vid ingången av 1941. Denna påverkar även resultatet av riksbankens konsumtionsprisberäkningar. Uppgången av socialstyrelsens levnadskostnadsindex under första kvartalet 1942 påverkas av omräkningen av skatteposten. Inom priskontrollnämnden ha vissa beräkningar företagits rörande skatternas inverkan på socialstyrelsens levnadskostnadsberäkningar. Frånräknas den del av uppgången, som sammanhänger med nya eller ökade direkta och indirekta skatter, erhållas följande tal för den procentuella stegringen.

	Procentuell levnadskostnadsstegring under första kvartalet exkl. skatter
1940	3.9
1941	3.5
1942	2.3

Även om sålunda prisstegringen under början av innevarande år i och för sig icke skulle behöva vara oroande, synes prispolitiken dock nu böra ägnas ökad uppmärksamhet. I den senaste tidens prisstegringstendenser ha nämligen vissa orsaksfaktorer börjat spela en större roll än tidigare, vilket medför att man detta år sannolikt icke kan räkna med en sådan avsaktning i prisuppgången under fortsättningen av året, som ägde rum under 1941.

Lönestegringen kommer detta år med all sannolikhet att bli starkare än under fjolåret. Under 1941 uppgick de totala indextilläggen enligt ramavtalet till 6.4 procent på 1938 års lönenivå (tillägg av 2.4 procent från den 1 februari och ytterligare 4 procent från den 1 juli). Under innevarande år ha indextillägg om tillsammans 6.5 procent redan erhållits (tillägg av 4 procent från den 1 februari och ytterligare 2.5 procent från den 1 maj) och möjlighet föreligger till ytterligare tillägg av 1.5 procent från den 1 augusti. På åtskilliga områden ha lönehöjningar genomförts utöver den compensation för dyrtiden, som avtalet mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer medfört. Den alltmer kännbara knappheten på arbetskraft föranleder på olika områden av näringslivet en stark tendens till lönestegring.

De ökade penninginkomsterna för såväl löntagare som vissa andra grupper i samhället under en tid, då knappheten på varor skärpes, ha vidgat klyftan mellan köpkraft och varutillgång. Det kan knappast undvikas att den tilltagande spänningen härvidlag verkar prisuppdrivande på sådana områden,

där priserna äro icke alls eller mindre effektivt kontrollerade. Svårigheter på grund härav uppkomma framför allt i sådana fall, då bristande kontroll över tillgångs- och kostnadsfaktorerna omöjliggör en effektiv prisreglering.

I detta sammanhang bör även framhållas, att handelsutbytet med andra länder i vissa fall synes ha en tendens att driva upp såväl import- som exportpriserna. Export av varor, på vilka tillgången inom landet är knapp, medför givetvis ökade svårigheter att till rimliga priser tillfredsställa den inhemska marknadens behov. Kreditgivning i samband med exporten skärper ytterligare spänningen mellan köpkraft och varutillgång inom landet.

Inom nämndens verksamhetsområde föreligger för närvarande eller kan under den närmaste framtiden förväntas uppkomma krav på prisstegringar från viktiga delar av näringslivet, inom vilka betydande kostnadsökningar framträtt. Den allvarliga skärpning i försörjningsläget, som framträtt i jämförelse med föregående år och som kommit till uttryck i väsentligt minskad produktion och omsättning inom stora områden av näringslivet, har vidare medfört en sådan försämring, att därav krav på kompensering genom höjda priser synas vilja framkomma. Dessa krav kunna givetvis icke tillfredsställas utan att detta får konsekvenser för den allmänna prisutvecklingen.

Mot bakgrunden av föregående översikt betonar priskontrollnämnden i likhet med bankofullmäktige nödvändigheten av energiska åtgärder till skydd för penningvärdet. Beträffande de åtgärder, som i detta avseende kunna bli nödvändiga, anför nämnden till en början:

En av förutsättningarna för en framgångsrik kamp mot en fortsatt penningvärdeförsämring är att penninginkomsternas ökning avstannar. I den mån en sådan begränsning av inkomstutvecklingen icke kan genomföras, framstår det som utomordentligt viktigt att de ökade penninginkomsterna såvitt möjligt hindras från att medföra ökade utgifter. Ett ökat sparande är ur denna synpunkt av behovet påkallat. Fråga är emellertid, om det frivilliga sparandet — även om det uppmuntras genom en energisk kampanj efter de i fullmäktiges framställning angivna riktlinjerna — kan förväntas medföra tillfredsställande resultat. Såvitt nämnden kan se, torde även andra åtgärder bli nödvändiga för att begränsa överskottsköpkraften. Ett nedbringande av de statliga budgetunderskotten genom en sträng sparsamhet ifråga om statens utgifter jämte en skärpt beskattning synes nämnden böra vara ett led i en sådan köpkraftsbegränsande politik. Åtgärder innebärande obligatoriskt sparande torde därvid även förtjäna övervägas. En skärpning av den direkta priskontrollen når enligt nämndens mening sitt mål, endast om prispolitiken kompletteras med direkta åtgärder, som syfta till att hindra inkomsterna och konsumtionsutgifterna att stiga. En hårdare priskontroll utan komplettering av köpkraftsbegränsande åtgärder kan förväntas medföra större konsumtion inom ännu fria sektorer och därmed en än starkare press på landets tillgångar. Man riskerar därvid en snabbare förbrukning av varulagren och en ökad konkurrens om arbetskraft och andra knappa produktionsfaktorer.

Priskontrollnämnden uttalar sig därefter om den av bankofullmäktige berörda skärpningen av den nuvarande prispolitiken och yttrar därvid:

När nämnden här nedan behandlar den direkta priskontrollens möjligheter att hejda en fortsatt prisstegring, vill nämnden, som dock icke vill taga ställning till frågan, om och i vilken utsträckning dessa möjligheter böra utnyttjas, understryka, att en skärpt prispolitik bör komma i fråga endast i kombination med en därtill svarande penning-, finans-, löne- och jordbruks-

politik. Skärpningen skulle bestå däri, att den centrala prismyndigheten i väsentligt ökad utsträckning avvisar framkommande prishöjningskrav. En sådan politik skulle innebära, att i regel endast mera betydande kostnadsökningar, som stå i samband med ändrad produktionsteknik eller dylikt, accepteras som motiv för prishöjning. En förutsättning för att ett prisstopp av denna art skall kunna tillämpas är givetvis att uppgången i löner, råvaru- och bränslepriser samtidigt hejdas. En skärpning av prispolitiken i övrigt torde även böra inbegripa priserna vid export och import. Man måste vidare förutsätta, att denna hårdare prispolitik genomföres på ett så likartat sätt som möjligt gentemot samtliga näringsgrenar (industri, handel, jordbruk o. s. v.). För att garantera en sådan likartad behandling av prisfrågorna böra dessa handläggas av en och samma instans. En väsentlig utvidgning av området för priskontrollen blir dessutom nödvändig.

Därjämte bör nämnas, att vissa möjligheter synas föreligga att upptaga prissättningen inom sådana områden till omprövning, där företagen i allmänhet för 1941 redovisat vinstökning resp. särskilt gynnsamt vinstläge. Nämnden företager för närvarande en utredning rörande vinstresultaten för representativa företag inom flertalet branscher av industri och handel. I detta sammanhang kan framhållas, att nämnden redan nu i betydande utsträckning tar hänsyn till företagens förmåga att bära en beskärning av vinstmarginalen. Uppmärksammas bör också, att en väsentlig skärpning i den nu förda prispolitiken kan komma att tvinga mindre effektiva företag till rationaliseringar eller nedläggning.

Vid anmälan av inkomstberäkningen i årets statsverksproposition erinrade jag om att prisutvecklingen under 1941 på viktiga punkter stabiliserats. Den starka uppgång i levnadskostnadsindex som framträdde under första kvartalet 1942 kallar fram frågan, om en ändring inträtt i de förhållanden, som bestämma prisutvecklingen. Såsom priskontrollnämnden i sitt nyss återgivna yttrande över bankofullmäktiges skrivelse angående penningpolitiken påvisat, var visserligen prisstegringen under detta kvartal, om man bortser från skatterna, mindre än under motsvarande tid år 1941. Men priskontrollnämnden framhåller samtidigt, att man enligt dess mening icke kan räkna med en sådan avsaktning i prisuppgången under fortsättningen av detta år, som ägde rum under 1941. Anledning föreligger sålunda utan tvivel till farhågor för den kommande prisutvecklingen. I statsverkspropositionen ansåg jag mig såsom en gynnsam omständighet kunna nämna, att de kostnadsstegringar som inträtt vid import respektive vid övergång till inhemska ersättningsvaror i huvudsak tagits ut i produktprisutvecklingen samt att en fortsatt höjning av de viktigare införselpriserna knappast vore att befara under den närmaste tiden. Däremot framhöll jag, att ökad köpkraft kunde komma att ge upphov till en fortsatt prisstegring. Denna risk understrykes i bankofullmäktiges nyssnämnda skrivelse, där fullmäktige bland annat uttala, att en fortskridande prisstegring i rådande försörjningsläge icke kan undvikas, om ytterligare anspråk på dyrtidskompensation från producenter eller konsumenter tillmötesgås. Priskontrollnämnden hänvisar också till stöd för sitt omdöme om den antagliga prisutvecklingen närmast till de ökade penninginkomsterna för såväl löntagare som vissa andra grupper i samhället. Nämnden erinrar emellertid även om lönernas betydelse som kostnadsfaktor, om vissa tendenser till en

Departements-
chefen.

höjning av priserna i handelsutbytet med andra länder och om de kompensationskrav som framträda, när produktion och omsättning inom stora områden av näringslivet till följd av skärpningen i försörjningsläget gå tillbaka.

Vid diskussionen av de möjligheter som stå till buds, när det gäller att bekämpa en fortsatt prisstegring, har man att skilja mellan åtgärder, som avse en neutralisering av den ökade köpkraften, och direkta ingripanden i prisbildningen på olika förnödenheter och tjänster.

I statsverkspropositionen hade jag anledning att beröra sambandet mellan statsutgifternas finansiering och åtgärder för att suga upp den fria köpkraften genom ökat sparande. Jag framhöll sålunda, att vid den statliga upplåningen borde tillses, att underlag erhöles för fortsatt stimulans till ökat sparande samt att för en bredare allmänhet bekväma och ständigt tillgängliga former för placering av sparmedel i krediter till staten utformades. Samma synpunkter ha nu ytterligare utvecklats av bankofullmäktige som ansett, att de erfarenheter som vunnits under de sista månaderna giva anledning att särskilt uppmärksamma vikten av ett ökat enskilt sparande. I syfte att nå en intensifiering av sparverksamheten böra enligt fullmäktiges mening affärsbanker, sparbanker, postsparbanken och övriga penninginstitutioner stimuleras att i stegrad grad arbeta för ett ökat sparande. Därvid bör propagandan inriktas på vissa för den enskilde aktuella sparmål samtidigt som den klargör, att det nya sparandet kommer det allmänna tillgodo och är ett bidrag till finansieringen av bland annat försvarsutgifterna eller också nyttiggöres i det svenska näringslivet och alltså är av betydelse för vårt försörjningsläge. Sparverksamheten bör anknytas till redan hävdvunna sparformer, eventuellt utbyggda på ett sådant sätt, att det direkt framgår, att sparmedlen komma staten till godo. Fullmäktige, som utformat sitt förslag i samråd med riksgäldsfullmäktige, konstatera, att intresse för en intensifierad sparverksamhet efter av fullmäktige skisserade linjer finnes hos de enskilda institutionerna.

Priskontrollnämnden har i anledning av fullmäktiges förslag uttalat sin tvekan om tillräckligheten av den neutralisering av köpkraft som kan nås genom enskilt sparande. Nämnden erinrar om vikten av att det statliga budgetunderskottet nedbringas samt uttalar, att den, om det frivilliga sparandet icke skulle förslå, funnit åtgärder innebärande obligatoriskt sparande förtjänat av övervägande.

Den tveksamhet om möjligheten att genom frivilligt sparande nå en mera avsevärd neutralisering av fri köpkraft, åt vilken priskontrollnämnden givit uttryck, är naturlig. Det är icke därför mindre motiverat att, såsom fullmäktige i riksbanken förordat, intensifiera sparverksamheten för att söka vinna vad som är möjligt på denna väg. Jag delar fullmäktiges mening, att en sådan intensifiering förutsätter, att den enskildes eget intresse för sparandet skjutes i förgrunden samt att sparpropagandan anknytes till inarbetade sparformer och till en väsentlig del överlåtes åt de olika kreditinstitutionerna. Det synes mig lyckligt om det i anslutning till vad fullmäktige anföra ytterligare

klargöres, att varje nysparande i rådande läge är av värde och att ingen konkurrens råder mellan statens behov av sparmedel och kreditinstitutionernas strävan efter ökade insättningar på sparräkningar. Om riksgäldskontoret i samarbete med riksbanken lyckas att med kreditinstitutionernas hjälp organisera och leda en kontinuerlig inlåning med god sparfrämjande verkan, vore ett viktigt penningpolitiskt önskemål tillgodosett.

Den ekonomiska politiken under kriget har konsekvent inriktats både på att suga upp fri köpkraft, på att genom priskontrollerande åtgärder förhindra, att spänningen på marknaden utlöser omfattande knapphetsprisstegringar, och på att förebygga uppkomsten av ökade inkomster. Mot bakgrunden av den bedömning av föreliggande risker som jag förut återgivit ha fullmäktige i riksbanken nu icke endast förordat en intensifierad sparverksamhet utan även krävt en skärpt löne- och prispolitik. I sitt yttrande över fullmäktiges skrivelse har priskontrollnämnden diskuterat innebörden i detta yrkande. En skärpning av prispolitiken skulle betyda, att framdeles endast mera betydande kostnadsökningar, som stå i samband med ändrad produktionsteknik eller dylikt, skulle accepteras som motiv för prishöjning. En förutsättning för att en sådan politik skulle kunna tillämpas, vore enligt nämndens mening att uppgången i löner samt råvaru- och bränslepriser samtidigt hejdades. Man måste vidare förutsätta, att den hårdare prispolitiken genomfördes på ett så likartat sätt som möjligt mot samtliga näringsgrenar. Slutligen framhåller nämnden, att skärpningen av priskontrollen kan komma att tvinga mindre effektiva företag till rationalisering eller nedläggning.

Bankofullmäktiges och priskontrollnämndens uttalanden rikta uppmärksamheten på det betydelsefulla val inför vilket den ekonomiska politiken i nuvarande skede av utvecklingen är ställd. I och med att risken för en fortsatt prisstegring icke längre i främsta rummet är knuten till höjda importkostnader utan företrädesvis betingas av omfånget hos den tillgängliga köpkraften vid ytterligare minskad varutillgång och av den köpkraftsökning som blir följden av försök att kompensera prishöjningarna, uppställer sig frågan, om man skall bryta tendenserna till ytterligare compensation och därmed skapa underlag för en prisstabilisering eller om man skall acceptera en fortsatt växelverkan mellan prishöjningar och compensationstillskott.

Med målet för vår penningpolitik — att skydda penningvärdet mot en försämring genom ökning av penninginkomsterna — är tydligen oförenligt att acceptera en okontrollerad växelverkan mellan prishöjningar och compensationstillskott. En oavbrutet fortgående prisstegring, även om den kunde hindras att förlöpa i snabbare takt än under det sistförflutna året, måste framkalla allvarliga betänkligheter. Men risken föreligger uppenbart, att taktiken skulle påskyndas, om uppfattningen vinner insteg att en dylik prisstegring är att förutse och av de valutavårdande instanserna uppfattas såsom ofrånkomlig. Lockelsen att föregripa utvecklingsresultatet blir allt starkare, och inom de grupper där återhållsamhet i kraven på compensation iakttagits på grund av övertygelsen, att en sänkning av standarden måste följa av

ett försämrat försörjningsläge för hela folket, skulle inställningen med all säkerhet bli en annan, om det med fog kunde sägas, att den fortsatta ökningen av levnadskostnaderna väsentligen blivit av inflationistisk karaktär.

Det erbjuder utan tvivel stora svårigheter av olika slag att konsekvent genomföra en politik efter mera restriktiva linjer, alltså utan ytterligare kompensation men med spärr mot nya produktprishöjningar eventuellt genom en eller annan art av s. k. prisstopp. Det är för övrigt icke troligt, att en fixering av nuvarande läge för varje enskilt varupris eller varje inkomst skulle vara det mest ändamålsenliga eller önskvärda. Syftet att i genomsnitt hålla levnadskostnaderna väsentligen oförändrade är förenligt med jämkningar i olika riktningar. Men även i denna modifierade form blir politiken föremål för delade meningar om hur långt man kan gå, eftersom konflikt råder mellan det allmänna intresset av skydd för penningvärdet och de enskilda intressen som för stunden pressas vid en skärpning av löne- och prispolitiken. Den enda möjligheten till en lösning av konflikten i överensstämmelse med de riktlinjer, som hittills ställts upp för vår prispolitik, ligger i insikten om att tillfälliga uppoffringar av de enskilda gruppernas önskemål äro nödvändiga och i övertygelsen om att den allmänna politiken inriktas därefter. Man måste uttala en förväntan om att tillräckligt stöd skall vinnas för den skärpning av pris- och lönepolitiken, som nu kan visa sig nödvändig för att den eftersträfvade prisstabiliteten skall kunna ernås.

I anledning av bankofullmäktiges förslag om fortsatt befrielse för riksbanken från sedelinlösningskyldigheten bör sedvanlig framställning i ämnet nu göras till riksdagen.

Med åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1942 till och med den 30 juni 1943 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ut protokollet:
Gösta Renlund.